

ULUSLARARASI BAKALORYA PROGRAMI

A1 TÜRKÇE DERSİ UZUN TEZİ

BİTMEYEN İKİLİK

Araştırma Sorusu: Orhan Pamuk'un *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı romanının kurgusunda birey olmanın önemi hangi unsurlarla yansıtılmıştır?

Ders: Türkçe A1, Kategori 1

Sözcük Sayısı: 3912

İÇİNDEKİLER

I-GİRİŞ.....	2-3
II-A-BABA YOKSUNLUĞU.....	4-7
II-B-DİNLEDİĞİ EFSANELERİN GÜCÜ.....	7-8
II-C-UZAM KOŞULLARININ ETKİSİ.....	9-10
II-D-BİREY OLMA YOLCULUĞU.....	10-12
III-SONUÇ.....	12-13
IV-KAYNAKÇA.....	14

BİTMEYEN İKİLİK

I-GİRİŞ

Bireyin kişiliği; içinde bulunduğu uzam ve koşullara, yaşadıklarından öğrendiklerine, dinlediklerine koşut olarak biçimlenir. Bireyin kişiliğini oluşmasına katkıda bulunan temel etkenler, yaşadıklarından benliğine kattıkları ve eylemlere dönüştürdükleridir. Orhan Pamuk'un *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı yapıtında odak figürün birey olma yolunda karşılaştıkları, dinledikleri, tercihleri ve bunların sonuçları, okura; bireyin şekillenen benliğini yansıtmaktadır. Pamuk, *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı romanında odak figür Cem'in içinde bulunduğu ve karşılaştığı durumların; eylemlerini ve hayatını nasıl şekillendirdiğini konu etmektedir. Yazar, konusunu önemli bir sorunsal üzerine temellendirmektedir: Doğu-Batı karşıtlığı.

Tanzimat'tan günümüze ilerleyen süreçte Doğu-Batı ve gelenekçi-modern kavramları hayatımıza girmiş, bu karşıtlıklar pek çok sanatçıda baba-oğul çatışması olarak işlenmiştir. Orhan Pamuk da romanlarında bunu önemli bir gerçeklik olarak yansıtmıştır. Pamuk Doğu-Batı konusunu, 2008'de yayınlanan *Masumiyet Müzesi* adlı yapıtında odağa aldığı ailenin figürleri Mümtaz Bey ve oğlu Kemal arasındaki ılımlı iletişimle yansıtmıştır ama diğerlerinde, bu durum ılımlı olmanın ötesinde; çatışmalı, çekişmeli, doğru bir senteze ulaşamamış biçimde işlemiştir. *Kara Kitap* adlı romanında Doğu-Batı sorunsalı, odak figür Celal'in birey olabilmek için kendini yaratma yolunda ortaya koyduğu mücadelesi olarak kurgulanmıştır. Bireyin yaratılmasından yana olan yazar, birey olma sorunsalını ve insanın kendi olamama nedenlerini sanayileşmeye, modernleşme sonucu bireyin yalnızlaşmasına bağlamıştır ve bu konuyu romanlarında geniş açılardan işlemiştir. Otoritenin, insanın birey olmasına izin vermeyen gücünü eleştirmiştir.

Sessiz Ev romanında yazar Doğu-Batı konusunu bir karşıtlık olarak ele almıştır. Odak ailenin kadın figürü Fatma Hanım'ı Doğu'nun sınırlı düşünen, yeniliği kabul etmeyen bir kişilikte yaratırken kocası Selahattin Bey'i pozitivist bir bilim insanı olarak kurgulamıştır. Bunun sonucu olarak da dönemin yeniliği kabul etmeyen ortam ve koşulları Selahattin Bey'i anlaşılabilir kılmıştır. Doğu-Batı karşıtlığı *Sessiz Ev*'de din ve bilimin ilişkisine bağlı olarak ele alınmıştır. *Kırmızı Saçlı Kadın* romanında ise yazar, bireyin yaratılmasından umudunu kesmeyen tutumunu, Doğu'nun ve Batı'nın bireye bakışını simgeleyen efsanevi öyküler

aracılığıyla yansıtmıştır. *Kırmızı Saçlı Kadın*'da odak figür Cem ve ustası arasındaki ilişki; Batı'nın bireyi var eden yapısıyla, öte yandan Mahmut Usta'yla da oğlunun birey olmasına izin vermeyen, onu itaatkâr olmaya zorlayan Doğulu baba bakışıyla yansıtılmıştır.

Kırmızı Saçlı Kadın romanında aile bütünlüğünden, baba şefkatinden yoksun yetişmiş odak figür Cem'in, hayata atılışı konu edilmektedir. Lise öğrencisi Cem, eğitim masraflarını karşılayabilmek için iş arayışındadır ve kendini hiç ummadığı bir uzamda, yine hiç ummadığı bir işte çırak olarak bulmuştur. Odak figür Cem romanda; toy, bilgiye ve baba varlığına aç bir oğul; Mahmut Usta ise kuyu kazma işinde usta ve bilge tavrıyla Cem'in baba boşluğunu tamamlayan bir karakter olarak yaratılmıştır. Usta Mahmut figürü, yerin altını bilen bilgeliğiyle öne çıkarken otoritesinden taviz vermeyen yanını da göstermiştir.

Romanın sonunda içinde bulunduğu uzamda odak figür Cem kendi yarattığı en küçük fırsatları değerlendirerek Öngören kasaba uzamını keşfetmeye çalışmış, yapıta adını veren *Kırmızı Saçlı Kadın*'la da bu koşullarda tanışmıştır. Bu süreçte, Mahmut Usta'nın bilgeliğine hayranlık duymuş, sözlerini dikkate almış ve önemsemiştir fakat bir süre sonra üzerinde hissettiği otoriteden ve kontrolden sıkılmıştır. Bu durum romanda, farkındalığı olmayan Cem'in içgüdüsel arayışları olarak yansırken arka planda yazar, bireyin varoluşunun sancılarını işlemiştir. Yazar, odak figür Cem'in arayışlarını ve doğasını; tabiatın en çıplak haliyle özdeşleştirmiştir. Kuyu kazıcılığı işinde odak figür Cem, Mahmut Usta'yla bir hayat paylaşmakta ve bir yandan da dayanıklılığını ölçmektedir. Bunu bir başarı olarak düşünmektedir. Kurgunun gelecek zamanında çocuğunun annesi olan *Kırmızı Saçlı Kadın*'la tanışması, yaratılan uzamdaki ilkel koşullara dayanıklılığının bir yansıması olarak görülmektedir. O nedenle uzam ve koşullar romanın çok önemli noktalarıdır.

Bu tezde inceleme alanı olarak romanda yaratılan uzam ve koşullar odağa alınmış, odak figürün eylemleri uzam ve koşullarına bağlı olarak değerlendirilecektir. Tezin gelişme bölümünde öncelikle odak figür Cem'in baba yoksunluğuna yer verilecek, baba ve oğul ilişkisi Doğu-Batı karşıtlıklarıyla ele alınacaktır. Tez çalışmasının içeriği belirlenirken romanda Sofokles'in Oidipus efsanesinin etkilediği kültürden yararlanılacaktır çünkü odak figür, Mahmut Usta'yla usta-çırak ilişkisine girmeden önce, bu yapıtı okuyarak kendi donanımına katmıştır. Sonra yaşadığı koşullarla bu efsanenin ondaki etkisini karşılaştırma şansı bulup, kendi hayatıyla özdeşleştirmiştir. Bundan da yola çıkarak, tezde Batı uygarlığının yarattığı birey özgürlüğü ve özgürlükten beslendiği gücü ile Doğu'nun bireyin özgürlüğüne izin vermeyen, baskılayan gelenekçi gücü karşılaştırılacaktır. Birey olabilmeyen günümüzde de değerli bir seçenek olduğu gerçeğine ulaşılabilecektir.

II-A- BABA YOKSUNLUĞU

Romanın odak figürü Cem örnek alacağı baba rolünden yoksun büyümüş, bulunduğu bu uzamda aile sayabileceği tek kişi olarak yanında ırac olarak çalıştığı Mahmut Usta'yı görmüştür. İçinde bulunduğu koşullar kendi aile koşullarına göre daha kısıtlı ve zorludur. Günlerce ve aylarca bu uzamda bulunmuş, kuyuda saatlerce çalışmış, yaşamsal faaliyetlerinin neredeyse hepsini Mahmut Usta ile yapmak durumunda kalmıştır. Bu uzamda banyo ihtiyaçlarını bile bir kova sayesinde, beraber; yardımlaşarak yapmak durumunda kalmaktır. Bu sayede fiziksel yakınlaşma beraberinde duygusal bağın oluşumu sağlanmış, aralarında bir baba-oğul ilişkisi kurulmuştur. Karakterin küçük yaştan beri sahip olamadığı baba yoksunluğu bu uzamda, bir bireyi baba yerine koymasına neden olmuş, karşılaşmış olduğu koşullar, odak figürü bu seçimi yapmasına yönlendirmiştir. Baba yoksunluğu yaşamamış bir birey başka birinin sevgisine ve şekatine ihtiyaç duymadığı ve baba görevini üstlenecek bir birey arayışına girmediği halde Cem'in bir baba arayışında olmasının ve bu eğiliminin sebebini; duygusal ihtiyaçları, yaşadığı koşullar, karşılaştığı durumlar olmuştur.

Mahmut Usta bu uzamda, odak figür Cem'in babası olarak kurgulanmıştır. Ustanın yaptığı iş de alışılmışın dışındadır. Yerin bilinmezliğine karşı bilgelik geliştirmiş, kimsede bulunmayan nadir bilgeliğiyle kurgulanmıştır. Mahmut Usta, Cem'e kuyu hakkında bilgiler ve öğütler vermekte, geceleri efsaneler ve hikâyeler anlatmaktadır. Odak figürün küçüklüğünden beri yoksunluğunu yaşadığı baba figürü, bulunduğu bu uzamda Mahmut Usta aracılığıyla da desteklenmektedir. Cem, öz babasıyla olan iletişim ve ilişki yoksunluğu dolayısıyla yapıt boyunca, Mahmut Usta'yı kendi babasıyla kıyaslamalarda bulunmuş; birçok kez kendi babasıyla -görüşmemelerinden kaynaklı- olduğundan daha yakın ilişki yaşamışlar ve daha çok değer paylaşımları içinde olmuşlardır. Cem'in çıkarımlarının Mahmut Usta aracılığıyla yapılması karakterin, geçmişte hissettiği baba eksikliklerinin bu uzamda kapatılmasıyla gerçekleşen farkındalığını vurgulamaktadır.

“O güne kadar babam bana hiç masal, hikâye anlatmamıştı. Mahmut Usta ise her gece, televizyondaki belirsiz, hatta soluk bir görüntüden, gün boyunca karşılaştığımız bir dertten, bir hatıradan yola çıkarak hikâyeler anlatırdı.” (Pamuk, 30)

Zorunluluktan da olsa bir emek üretimi ortaklığında oluşturulan bu birliktelik; iki birey arasında, karşılaştıkları ortak koşullar ve paylaştıkları ortak unsurlar sayesinde duygusal bir birlikteliğe dönmüştür.

Bu uzamda karşılaştıkları ortak koşullar bireyleri birbirlerine yakınlaştırmakta, bu durum paylaştıkları değerler aracılığıyla birbirlerini yakından tanımalarına olanak vermekte, duygu

durumlarının birliğini ve etkileşimini sağlamaktadır. Cem'in öz babasıyla olduğundan daha yakın ve daha gerçek bir baba-oğul ilişkisini bu karakterle yaşadığı çok belirgindir. *“Babam benimle Mahmut Usta'nın ilgilendiği gibi asla ilgilenmezdi. Mahmut Usta gibi, sabah akşam onunla birlikte vakit geçirmezdim.”* (Pamuk,47) Yapıtta, Cem'in içsel değerlendirmelerinde yaptığı karşılaştırmalardan anlaşılmaktadır ki Cem doğrutusunda öz babasıyla çok nadir görüş ve fikir alışverişlerinde buldukları için, onda ortak değer eksikliği söz konusudur, birbirlerini yeterince tanıyamamışlardır. Babasının görüşleri hakkında sahip olduğu bilgileri kendisi tarafından değil de annesi tarafından ya da annesi aracılığıyla öğrenmiş, baba-oğul bağı kurulmadığından henüz küçük yaşından bu yana kopukluklar yaşamıştır. *“O sabah babam eve gelmemiş. Bunu öğleden sonra okuldan dönünce annem söyledi. Gözlerinin altı şişti, ağlamıştı. Babamın bundan önce olduğu gibi eczaneden alınıp Siyasi Şube'ye götürüldüğünü zannettim.”* (Pamuk,10) Babasının nerede olduğu, neler yaptığı ve düşünceleri yapıtta, Cem'in varsayımlarıyla verilmiştir. Cem babası hakkında hiçbir zaman kesin bir bilgiye sahip olmamış babasını; hareketlerinden ve tutumlarından emin olacak kadar tanıyamamıştır. Mahmut Usta'nın bilici yaklaşımıyla ve yaptığı işle Türkiye'nin yakın tarihinde genişleyen büyük şehirlerin çevreye yayılması, inşaat için kullanılacak suyun yerden, kuyulardan sağlanması bir rastlantı olarak sunulmuştur.

Genel olarak baba-oğul ilişkisi temelde, önemsemek; öğretmek, öğüt vermek, uyarmak, azarlamak gibi yaklaşımlarda algılanması gerekirken, odak figür Cem'in hayatında, öz babası yanında olmadığı için büyüme sürecinde Cem, bu gibi ilişkileri yaşamamıştır. Kuyu uzamında ise baba özelliği taşıyan Mahmut Usta'nın odak figürün hayatındaki yeri ve yönlendirmeleri önemlidir çünkü ondan öğrendiklerini Cem ta başından hayatında uygulamaya, dinlediklerini kendi yaşamıyla bağdaştırmaya çalışmıştır.

Karakterin yoksunluk duyduğu baba figürünü Öngören uzamında Mahmut Usta aracılığıyla kurgulanmaktadır. , ondan efsaneler dinlemekte, öğretici bilgiler almakta; aynı zamanda hayatında ilk defa, annesi dışında bir başka insan tarafından merak edilmekte; önemsenmektedir. *“Mahmut Usta babamın hiç yapmadığı gibi benimle ilgileniyor, hikâyeler anlatıyor, dersler veriyor ve ikide bir iyi miyim, aç mıyım, yoruldum mu diye soruyordu.”* (Pamuk, 27) Cem ve Mahmut Usta günlerce ve saatlerce beraber buldukları kuyu uzamında karşılaştıkları olayları ve başa çıktıkları zorlukları beraber atlatmalarından kaynaklanan bir beraberlik oluşturmuşlardır. Aslında baba-oğul ilişkisine dönüşen usta-çırak ilişkisi; Cem'in kendi babasıyla arasında olan uzak mesafenin sadece fiziksel değil, düşünce ve sevgi uzaklığı

olduğunun da farkındalığına ulaşmasını sağlamıştır. Böylece gerçek samimiyetin ve sıcaklığın farkına varmış, babasıyla daha önce hiç yapmadığını vurguladığı paylaşımları Mahmut Usta ile yapmıştır. “*O güne kadar babam bana hiç masal, hikâye anlatmamıştı. Mahmut Usta ise her gece, televizyondaki belirsiz, hatta soluk bir görüntüden, gün boyunca karşılaştığımız bir deritten, bir hatıradan yola çıkarak hikâyeler anlatırdı.*” (Pamuk, 30) Aynı zamanda bu koşulların ve yaşanmışlıkların onu Mahmut Usta’da babalık bulmaya itmesini odak figür Cem kendi doğrudan dile getirmektedir. “*Çocuktum; o benim arkadaşım, hatta babam değil, ustamdı. Onda babalık bulan bendim.*” (Pamuk, 19) Ona ustalık eden birine yüklediği anlamın kendi de bilincinde olan Cem’in, Mahmut Usta’da babalık bulma nedeni, yaşadığı baba yoksunluğunu kapama ihtiyacıdır. Mahmut Usta’nın, Cem’i; bir küçüğü olarak koruması; kendine göre narin bir şehirli olarak görmesi ve “Küçük Bey” diye seslenmesi öncelikle ustalığını beğendiği birin aslında barındırdığı oğul sevgisinden çok; küçüğüne gösterdiği iş ağırlığındaki bir duyarlılığı olmasına rağmen, Cem bu koruyucu yaklaşımı ve samimiyet belirtisini bir baba varlığı olarak algılamaktadır.

“Kol işçiliği yapamayacak narin biri olduğum için beni iğneliyordu ama ben ‘küçük bey’ sözünden mutlu oldum. Hem ustam bu sözleriyle benim şehirli, okumuş bir aileden geldiğimi kabul ettiği için –demek ki bana fazla ağır iş vermeyecek, beni babaca koruyacaktı- hem de ustamın bana şefkat duyduğunu, benimle ilgilendiğini hissettiğim için.” (Pamuk, 20)

Mahmut Usta’nın iğnelemelerde bulunduğu zamanlarda bile bu yaklaşımı bir ilgi ve samimiyet olarak gördüğünden ve onu, kendisini bir baba gibi koruyacağını düşündüğü için, dışarıdan bakınca Mahmut Ustanın olumsuz görünen bu yaklaşımından Cem mutluluk duymuştur.

Cem ile Mahmut Usta arasındaki çırak-oğul ilişkisinin bir baba-oğul ilişkisine dönmesinde yalnız Cem’in Mahmut Usta’da babalık bulması değil, Mahmut Usta’nın da kuyu kazma işinde bir baba edasıyla Cem’e öğütler vermesi, buldukları yerde birbirlerinden başka sığınacak tanıdıkları olmaması, birbirlerine sahip çıkmaları da sebep durumundadır. Bu özellikler ise uzamın gerektirdiği, değer verecekleri ve önemseyecek birbirlerinden başka herhangi bir unsurun olmamasından, paylaştıkları koşulların ortaklığından kaynaklanmakta, paylaştıkları değerlerin, işbirliğiyle yaptıkları bu görevin bir getirisi olmaktadır. “*Suyu bulmanın sorumluluğu, verdiğimiz bunca emek, beni ona ve kuyuya bağlamıştı.*” (Pamuk, 55) Buldukları durum karşısında verilen mücadele ve çabalar Mahmut Ustayı ve Cem’i aynı hedefte ve sorumlulukta doğrultusunda birleştirmektedir. Suyu bulma umudu, peşine düşülen gizem ve elde edilen başarılı sonuçlar sayesinde birbirlerine olan bağları güçlenmiş, birbirine şefkat sevgi duymaya başlamalarını sağlamışlardır.

Cem'in yaptığı karşılaştırmalar olumsuz yönlü olmamakla beraber, karakterin bir baba arayışı içinde bulunduğu ve yoksunluğunu Mahmut Usta ile kapatmaya çalıştığı gözlenmektedir. Cem'in evden uzakta olmasına, annesiyle birbirlerini özlemelerine rağmen Mahmut Usta'nın yanında olmaktan memnuniyet duyduğunu belirtmesi, baba sevgi ve şefkatine ihtiyaç duyduğunu ve onun yanında mutlu olduğunun göstergesidir. "*Aklımın bir yanıyla burada, Mahmut Usta ile olmaktan memnun olduğumu biliyordum.*" (Pamuk, 31-32) Yaşı ilerledikçe bireylerin, şefkate ve korunmaya küçüklerine oranla daha az ihtiyaçları olmasına rağmen; küçük yaşta baba yoksunluğunun bireyde oluşturduğu eksiklikler büyüdüğünde de varlıklarını sürdürdüğü, bu eksikliklerin başka unsurlarla kapatılmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Yapıtta, odak figür yaşamı boyunca babasından göremediği babalığın eksikliğini; yalnızca Mahmut Usta'yla, çalışmaya gitmesiyle başlayan serüveninde kapatabilmektedir.

II-B-DİNLEDİĞİ EFSANELERİN GÜCÜ

Yapıtta yansıtılan gerçekliğin yansıdığı önemli unsulardan biri de Mahmut Usta'nın odak figür Cem'e çalışma sürecinde anlattığı efsanelerdir. Cem'in bu uzamda dile getirdiği Oidipus ve dinlediği Rüstem ile Şührab efsaneleri figürün ilerleyen yaşamına yansiyacak ve bakış açısında etkili olacak efsanelerdir. Kurgu, usta-çırak ilişkisinin dönüştüğü baba-oğul iletişimini ve sonrasında karşılaşacağı koşulları bu efsaneler doğrultusunda iki farklı bakış açısıyla ele almaktadır. Farklı kültürlerle ortaya çıkan bu efsaneler, baba-oğul ilişki olgusunu iki farklı açıdan ele almaktadır. Doğu efsanesi Rüstem ile Şührab, ataerkil bir yapı kültürüne sahip olan bir toplum tarafından yaratılmış, baba otoritesinin oğul üzerindeki etkilerini; babanın, oğlu öldürmesini konu edinmiştir.¹ Doğu'ya zıt bir anlayışa sahip olan Oidipus efsanesi ise, Batı'nın özgürlükçü birey düşüncesine sahip bir ortamda yaratılmış; birey olma koşulunun öncelikle baba görüş ve baskısından bağımsız olarak gerçekleşeceğini belirtmekte, itaatkârlığın kişiyi; birey olmaktan uzaklaştırdığı özünü içermektedir.

Oidipus'un yaratıcısı Sofokles'in görüş ve düşünce biçimleri Cem'in benimseyeceği ve yönlendireceği eylemlerinin temelini oluşturmaktadır. Sofokles, yaşamda bireylerin birtakım gelenekler ve değer yargılarıyla sürekli olarak baskı altında tutularak denetlendiklerini, bireylerin kendi iradeleriyle hareket ettiklerini düşündükleri zamanlarda bile eylemleri, çoğunlukla, bu din ve ahlak değerleri çevresinde şekillenmektedir. Bu değerleri sorgulanmaksızın benimseyen bireyler, özgürlüklerinden koparak günlük yaşam içinde geçici heves ve tatminlerle mutlu oldukları sanısındadırlar.²

Cem'in bu uzamda karşılaştığı Mahmut Usta figürü, kuyu işi için geçen süre diliminde; yazılı olmayan, ahlaki ve bazı kültürel değerlerle her ikisi için de yaşam çerçeve oluşturmuştur. Bu çerçeve Sofokles'in savunduğu, bireyin, Cem'in 'kendini bilmeme' durumunu getirmiştir. Mahmut Usta'nın otoritesini ve baskısını üzerinde hisseden ve bu çerçeveler içerisinde yaşam süren Cem'in, Kırmızı Saçlı Kadın'la karşılaşmasının hemen ardından, karşılaştığı zorluklar ve sorgulama eyleminde bulunamadığı durumlarda onu düşünmesi; Oidipus efsanesinin de temel aldığı, özgürlüğünü yitirmiş, kendini geçici heves ve arzularla tatmin etme yoluna gitmesiyle özdeşleştirilmiş, Kırmızı Saçlı Kadın'a âşık olması bu arzular ve hedefleri temsilen kurgulanmıştır.

Bu uzamda Cem ve Mahmut Usta'nın birbirleriyle paylaştıkları hikâyeler sırasında, henüz yapıtın başında odak figürün anlatacağı efsaneye başlamadan önce belirttiği *“Üstelik şimdi hikâyeyi, özetini okuduğum kulaktan dolma bir şey gibi değil, yaşanmış bir hatıranın şiddetiyle anlatıyorum”* (Pamuk, 37) cümlesi Cem'in efsanedeki öykünün özet bilgisinden fazlasına sahip olduğuna, hikâyenin gerçekliğine, kendi hayatına etkilerde bulunduğu, deneyimlerine ve hayatına yansıdığına yer verilmekte, bu efsane montaj tekniği yardımıyla romanda yer almaktadır. *“Oidipus, ileride babasını öldürecek ve öz anasını ile evlenip, babasının tahtına oturacaktı. Kehanetten korkan baba Laios doğar doğmaz oğlunu kaçirtmış, ölsün diye ormana terk edilmesini emretmişti.”* (Pamuk,38) Oidipus'un annesiyle ilişkisi gibi, odak figür Cem'in bu uzamda kendi annesiyle yaşıt, aynı zamanda; öncesinde öz babasıyla bir ilişkide bulunmuş Kırmızı Saçlı Kadın'a âşık olması, onunla bir ilişkide bulunması Cem'in efsanelerin hayatına yansıdığını düşünmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra, kurgu; bu uzamda odak figürün baba rolünü üstelenen Mahmut Usta'yı kazara Cem'in kendisinin öldürdüğünü düşündürmektedir. Bu eylem, Cem'in; batıcı bir birey anlayışı doğrultusunda şekillenmiş özgürlükçü oğlun babasını öldürmesini benimseyip hayatına yansıttığını göstermektedir.

II-C-UZAM KOŞULLARININ ETKİSİ

Figür birçok farklı uzamda bulunmakta, bulunduğu uzamlarda farklı yaşam koşullarıyla karşılaşmakta ve eylemlerini bu koşullar doğrultusunda şekillendirmektedir. Eylemleriyle kişiliği arasında bağlar kurmakta, bulunduğu koşullara göre benliğine yön vermektedir.

Figürün uzamda karşılaştığı koşullar; kuyu kazma işlemi sırasında korkuyu denklikli duyumsaması, bir yabancıyla baba yakınlığında bulunması, beden temizliği yaparken bile yardımlaşması onu; hislerinde değişiklik uyanmasına ve hiç tanımadığı bir kadına âşık olmasına alt yapı oluşturmuştur. Âşık olduğu kadın figürünün Cem'in karşılaştığı koşullara bir dayanak oluşturduğunu, kendi ruhunu biçimleyen güç kaynağı olarak algıladığı kurguda iç monolog tekniğiyle vurgulanmaktadır. *“Bazan da kadın, öğle sıcağından bayılacak gibiyken aklıma gelirdi. Beni hayata bağlayan, bana iyimserlik veren bir şey vardı bu hayalde.”* (Pamuk,26) Bu ise karakterin karşılaştığı koşullar karşısında eylemlerini ve hislerini istemsiz olarak da olsa yönlendirdiğini belirtmektedir. Dile getirdiği Oidipus efsanesinin ise hayatına yansıdığını düşünmeye başlamasının ilk adımı olan bu aşkın adresi, Kırmızı Saçlı Kadın'dır. Cem'in Öngören uzamında karşılaştığı ve âşık olduğu bu kadın annesi yaşındadır. *“Bak annen yaşındayım.”* (Pamuk,71) Annesi yaşındaki bu kadınla ilişkide bulunması ardından Cem, Oidipus efsanesinin kendi hayatına yansıdığını vurgulamıştır. Yazar Orhan Pamuk, odak figürün değişim, dönüşüm sürecini yansıtırken Oidipus efsanesinin gerçekliğini Cem'in yaşadıklarıyla örtüştürmüştür. Baba öldürmek, onu yenmek, aşmak Cem'in de meselesi olmuştur. Oğulun hayatındaki baba otoritesinin, onu birey olabilme gücünden uzaklaştırdığı, romanda ilerleyen süreçte Cem'in, Kırmızı Saçlı Kadın'la olan birlikteliğinden olan çocuğunun ağzından da vurgulanmış, romanda modern Batı uygarlıklarının birey olmaya verdikleri önem yansıtılmıştır.

“Modern kişi şehrin ormanında kaybolan kişidir. Bu da babasız kalmak demektir. Babasını araması da boşunadır aslında. Kişi modern bir bireyse şehrin kalabalığında babasını bulamayacaktır. Bulursa da bu sefer birey olamayacaktır. Modernliğin Fransız mucidi Jean-Jacques Rousseau bunu çok iyi bildiği için dört tane evladını modern olsunlar diye bile bile terk etmiş, onlara babalık etmemiştir.” (Pamuk, 167)

Odak figür Cem'in çalışma süresi boyunca önemli yer edinmiş, ona babalık yapmış ve baba yoksunluğunda duyduğu şefkat, sevgi eksikliğini kapatma rolü üslenmiş olan Mahmut Usta'yı kuyu açma çalışması sırasında kazayla başına kova düşürerek öldürdüğünü düşünmesi olay örgüsünde önemli bir yer tutar. Bu durum Cem'in suçluluk duymasına, üzülmesine sebep olmaktadır. Bu duyguların yanı sıra, ona öz babasından yakın olan Mahmut Usta'yı kendisinin öldürdüğünü düşünmesi, bununla birlikte kendi annesi yaşındaki olan Kırmızı Saçlı Kadın'la

ilişkide bulunması Cem'i düşündürmüştür. Cem yaşadıklarında efsanenin yansımalarını hissetmiştir. *“Ben de onu huzursuz etmek için ona Şehzade Oidipus'un hikâyesini anlatmış, sonunda anlattığım hikâyenin kahramanı gibi davranmışım. Bu yüzden kuyunun dibinde kalmıştı Mahmut Usta, bir hikâye, bir efsane yüzünden.”* (Pamuk, 95) Bu durumda odak figür, efsane karakteri Oidipus gibi babası yakınlığında bir bireyi kendi öldürmüş ve yine onun gibi annesi yaşında bir kadınla birlikte olarak kurgulanmıştır. Cem, hayatında karşılaştığı olayların ve durumların, anlatmış olduğu hikâyelerin etkileri yüzünden gerçekleştiklerine inanmakta, dile getirdiği efsaneler sayesinde olayların ve koşulların yaşandığını düşünmektedir. Bu uzamda karşılaştığı koşullarda şekillenen eylemleri dolayısıyla kendini efsane karakteri Oidipus olarak görmekte, Mahmut Usta'yı kendi öldürdüğünü düşünmek istemektedir. Bu sayede özgürlükçü bir birey olabileceğini, baba otoritesinden kurtulacağını düşünmektedir.

II-D-BİREY OLMA YOLCULUĞU

Öz babasının yoksunluğundan kaynaklanan otorite boşluğu, Batıcı bir bakış açısıyla özgür bir birey kavramı sunarken bu kavram odak figür Cem'in uzam değişikliğinde bulunmasıyla beraber değişim göstermektedir. Zor bir araziye su bulmaya gitmekte olan Cem, küçük yaştan beri eksikliğini hissettiği baba figürünü bu uzamda edinmiştir. Mahmut Usta ile olan usta-çırak ilişkisinin bir baba-oğul ilişkisine dönüşmesi Cem'in, babası olarak gördüğü ustasının itaatinde ve otoritesinde olmasını sağlamıştır. Bu durum ataerkil bir toplum olan Doğu kültürünce benimsenmekte, Batı kültürünce ise Cem'in birey olmadığının göstergesidir.

Yazar Pamuk, bu uzamda Cem'in birey olma yolculuğunu bu bağlamda Doğu anlayışından başlayarak Batı anlayışına uygun bir biçime dönüştürerek kurgulamıştır. Uzamın ona ilk olarak kazandırdığı, daha öncesinde sahip olmadığı bir baba olgusuyla beraber ataerkil bir Doğu anlayışıdır. Öncesinde yanında bulunmayan, öz babasının eksikliği nedenli hayatında hissettiği baba yoksunluğu Öngören uzamında ustası, Mahmut Usta'da bulduğu samimiyet ve baba sevgisi dolayısıyla kapanmıştır. Cem'in Mahmut Usta'da bulduğu bu baba özelliği ve görevi beraberinde otoriter ve itaatkâr bir ilişki getirmiştir. Usta- çırak ilişkisinin temelinde bulunan otorite ve itaatkârlık dönüşen baba-oğul iletişiminin alt yapısını hazırlamıştır. Cem'in Mahmut Usta'ya karşı olan yükümlülüğü Batı anlayışına uymamakta, birey kimliğinin oluşumunu engellemektedir. Doğu bakış açısından ise baba rolünün dominantlığı ve oğulun itaatkârlığı dolayısıyla takdir gören ve benimsenen bir durumdur.

Orhan Pamuk, odak figürü ilerleyen zamanda; dinlediği ve dile getirdiği efsanelerin gücü sayesinde Batıcı bir birey olma kavramını benimsemesiyle kurgulamıştır. Cem, kuyu kazma sırasında karşılaştığı koşullar doğrultusunda, bu uzamda edindiği baba karakteri, Mahmut Usta'yı yanlışlıkla düşürdüğü kova nedeniyle öldürdüğünü düşünmüştür. Mahmut Usta'nın aslında ölmemiş olması, Cem'in kontrol etme eyleminde bulunmadan öldüğünü düşünmesi, birey olma yolunda bilinçsizce ve efsanelerin etkilerince, Batıcı bir yaklaşım izleyerek bu uzamdaki baba kavramını öldürmek istediğinin göstergesidir. Figürün, Mahmut Usta'ya duyduğu sevgi ve saygıya, öldüğünü düşündüğündeki üzüntüsüne rağmen; kovayı düşürmesi ardından ustasını aşağıdan çıkartacak herhangi bir girişimde bulunmaması, kurguda dile getirilmeyen fakat figürün benimsediği efsane bağlamında gerçekleşen eylemleri göstermektedir. Bu eylemler ve Cem'in hissettikleri yapıtta, birey olma kavramında ele alınan zıt Doğu-Batı görüşlerinin çatışmasıdır. Odak figür dile getirdiği Oidipus efsanesinde olduğu gibi babasını, babası yerine koyduğu bir bireyi, "öldürmüş" ve böylece Doğu'nun babaya itaat anlayışından uzaklaşarak Batı görüşünü benimseyen, özgür bir birey olmuştur.

Hayatının ilerleyen süresinde evlenen, başarılı bir iş adamı olan Cem'in geçmişini arkasında bırakmış; kuyu kazma dönemini yaptığı hatalardan duyduğu suçluluk ve utançla hayatından çıkarmışken, geçmişte yaşadığı Kırmızı Saçlı Kadın'la ilişkisinden bir oğlu olduğunu öğrenmiştir. Yapıtın anlatı zamanında Cem evlidir ve bu evlilikten çocuk sahibi olamamıştır. Bir zamanda tıpkı kendi gibi, Kırmızı Saçlı Kadın'dan doğma oğlunun da babasız büyüdüğünü öğrenmesi suçluluk duymasına neden olmuş, bu nedenle tekrar Öngören'e gitmeye karar vermiştir. "... bir hastane yada mahkeme odasında oğlumla karşılaşabileceğimizi gizli gizli hayal ettim." (Pamuk, 146) Otuz yıl sonra tekrar Öngören'e gittiğinde, oğlu olduğunu bilmeden konuştuğu gence Mahmut Usta'nın hikâyelerinden korktuğunu, çünkü hikâyelerinin doğru çıktığını söylemesi, anlattığı hikâyeye ve efsanelerin gücünün hayatına yansıdığı ve anlatılanların onu etkilediğinin, aynı zamanda bunları benimsediğinin fakat birey olamamaktan korktuğunun da göstergesidir.

Öngören'e yeniden gittiğinde, yanında olmayan karısıyla telefonda gerçekleştirdiği diyaloglar Cem'in ve eşinin hayatlarının Doğu-Batı kültür çatışmasıyla iç içe olduklarını ve benimsediklerini belirtmektedir. Oğluya ilgili konuşmaları, onun özgürlükçü bir birey olmak için girdiği yolun aynı Oidipus efsanesindeki gibi babasını yani Cem'i öldürmesinden geçtiğine varılmıştır. Fakat Cem ise Doğu efsanesi olan, Rüstem ve Şührab'da olduğu gibi, oğlunu öldürebileceğini, otoriter ve ataerkil bir duruş sergileyebileceğini belirtmektedir.

“Yıllarca Oidipus ve babasını, Rüstem ile Şühreb’i okurken düşündüklerimiz doğruysa... O delikanlı oğlunsa, o öldürecek seni! Batılı isyancı bir birey olduğu için... O öyle bir şeye girerse, o zaman ben de Rüstem gibi Asyalı otoriter bir baba olur ve bu saygısız evlattan önce davranıp ben onu öldürürüm.” (Pamuk, 164)

Kişinin karşısındakini baba gibi koruma ve bunun karşılığında sadakat ve itaat beklediği görüşüne sahip olan Doğu kültürü, tarihsel ve geleneksel özelliklere dayanmaktadır. Ataerkil bir yapıya sahip olan Doğu, paternalist*¹ ilkeleri; bir babanın evlat üzerindeki otoritesini benimserken, bireyci Batı toplumunda paternalizm kişilerin hak ve özgürlüklerini kısıtlayıcı bir olgu olarak algılanmakta ve işlenmekte, Batı edebiyatında olumsuz bir anlam ifade etmekte, otoriterlikte eş değerlik ele alınmaktadır.³ Oğlunun Batıcı, özgürlükçü bir birey yaklaşımıyla babasını öldüreceğini düşünen Cem, bu durumda bir Doğu-Batı çatışması yaratarak; kendinin otoriter bir baba olarak, oğlunu öldürmeyi düşündüğünü belirtmektedir. Cem’in hayatının bu evresinde, oğlu nedeniyle yüzleştiği birey kavramları, Doğu-Batı kültüründe oluşmuş efsanelerin hayatına etkilerini vurgulamaktadır. Karşılaştığı bu durumda, kendisi Doğu anlayışlı, gelenekçi ve otoriter bir babayı temsil ederken; oğlu Batı kültürünü benimseyen, özgürlükçü bir bireyi temsil etmektedir.

Yazar bu romanda Batı’yı ve Doğu’yu temsil eden efsaneler aracılığıyla birey olma sürecinin bir kültür meselesi olduğunu; Batı’nın bunu var olan dogmaları aşmakla gerçekleştirdiğini; Doğu’nun da Rüstem ve Şühreb’da olduğu gibi var olan dogmaları sürdürerek birey olamayıp yerinde saydığını işlemiştir.

III-SONUÇ

Bu tez çalışmasında Orhan Pamuk’un *Kırmızı Saçlı Kadın* adlı romanı aracılığıyla, birey olma sorunsalı Doğu-Batı karşıtlığında düşünülüp odak figürün birey olma yolculuğu neden ve sonuçlarıyla değerlendirilmiştir. Orhan Pamuk’un başka romanlarında da işlenen Doğu-Batı kültürü içinde bireyin durumu bu romanda; Cem figürünün evinden ayrılışı, çıraklık süreci, kuyu ustası Mahmut figürüyle ilişkisi, bir yandan ‘Kırmızı Saçlı Kadın’ la yaşadığı aşk, kurgunun çözümünde çocuğu olduğu anlaşılan Enver’e bakışı, aşamalarla izlenmiştir. Bu temel gerçek, tezde *Baba yoksunluğu, Dinlediği efsanelerin gücü, Uzam koşullarının etkisi, Birey*

*¹ Latince pater (baba, peder) kelimesinden türeyen ve "baba devlet" anlayışı olarak tanımlanan paternalizme göre, devletle vatandaş arasındaki yönetim ilişkisi, babayla evlat arasındaki ilişki gibidir. Paternalist devlet, halkın kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek yeterliliğe sahip olmadığı düşüncesi üzerine inşa edilmiştir. Buna göre halk bir türlü büyüemeyen bir çocuk olarak telakki edilir. Halkın, her zaman için onu koruyacak, kanatlarının altına alacak güçlü bir dış otoriteye (devlete) ihtiyacı vardır. Halk, toplumsal yaşamın karmaşasını çözümlene yeteneği bulunmayan bir varlık olarak algılandığı için, devlet, hayatın her alanına müdahale hakkını kendinde görür.

olma yolculuğu başlıklarında işlenmiştir. ‘Baba yoksunluğu bölümünde’ büyümüş olduğu boşluk içerisinde; baba sevgisi ve samimiyeti arayışına girmesi, yaşadığı uzam değişikliğiyle, Mahmut figürüyle içinde bulunduğu usta-çırak iletişiminin baba-oğul ilişkisine dönüştürmesi verilmiştir. Gelişmişlik seviyesinin düşük, henüz il dışında kalan bu uzamda Cem’e, kendini içine koyduğu baba-oğul ilişki, figürü itaatkâr, babasına sadık, Doğu kültürü benimseyen gelenekçi bir oğul rolü edindirmiştir. ‘Dinlediği efsanelerin gücü’ ve ‘Uzam koşullarının etkisi’ bölümlerinde odak figürün, bu uzamda dinlediği ve dile getirdiği hikâyelerin düşünce ve eylemlerinde değişikliklere; Doğu kültür ve anlayışından uzaklaşmasına ve birey sorunsalını sorgulamasına sebep olduğu işlenmiştir. Bu bölümde Mahmut Usta tutucu, ataerkil ve geleneksel kültür içerisindeki baba rolünde, Rüstem ile Şührab hikâyeleri içerisinde yola çıkarak verilirken ve Cem’in bu durumda itaatkâr oğul rolünü üstlenmesi gerekliliği konu almaktayken, ‘Birey olma yolculuğu’ bölümünde Cem’in elleri ve ayaklarını bağlayan babadan kurtularak birey olma önemi, tez tarafından verilen gerçekliklerle desteklenerek ortaya koyulmuştur.

Oidipus efsanesinde Batı uygarlıklarının temelini bireyi yaratmaktan geçtiği, babayı öldüren Oidipus figürüyle anlatılmıştır. Doğu uygarlıklarında ise, oğulu babanın hizaya getirdiği yer verilirken bu iki gerçeklik romanda zıtlık oluşturacak biçimde işlenmiştir. Tezin hazırlanma sürecinde bu öykülerde yazarın kültürler arası bakış açısı da fark edilmiştir.

Odak figür Cem’in ustası Mahmut’tan dinlediği Doğu öyküleri ve odak figürün dağarcığında bulunan Sofokles’in Oidipus efsanesi romanın temel çatışmasını oluşturmaktadır. O nedenle tezin hazırlanma sürecinde Cem figürünün bildiği Oidipus tragedyası okunmuş, Cem figürünün içinde bulunduğu gerçeklik, romanda yer almayan yönleriyle değerlendirilmiştir. Tezin ‘Dinlediği efsanelerin gücü’ bölümünde Oidipus’un babasını yenen ve kendini onun üzerine inşa eden gücüyle Cem, toplumda birey olabilmenin, çağdaşlaşmanın ve yeniliğin önemini vurgular biçimde işlenmektedir. Ataerkil toplum yapısındaki güç ve otoritenin baskısı altında kalanların itaatkârlıktan öteye gidemeyeceği, baskılanan insanlar olarak hayat süreceği, çağdaşlık veya gelişim hamlelerinde bulunamayacağı; insanın mutlaka birey olabilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

IV-KAYNAKÇA

Pamuk, Orhan. *Kırmızı saçlı Kadın Roman*. Yapi Kredi Yayinlari, 2016.

Akarsu, Bedia. *Mutluluk Ahlakı: (Ahlak öğretileri-1)*. İnkılap, 1998.

[1] Bolazar, Aycan. "Oedipus'un Hikayesi." *DerKi.com*, 27 July 2005, www.derki.com/psikolojik/oedipusun-hikayesi/.

[2] Saygın, Alkım, and Alkım Saygın. "Sokrates Ve Özgürlük; Alkım Saygın, Kahve Molası, 13.04.2012." *Academia.edu - Share Research*,

[3] Arş. Gör. Onur KÖKSAL. *BİR KÜLTÜREL LİDERLİK PARADOKSU: PATERNALİZM . BİR KÜLTÜREL LİDERLİK PARADOKSU: PATERNALİZM .*